

A differenciálás lehetőségei a szövegértés—szövegalkotás kompetenciaterületen

A DIFFERENCIÁLÁS FOGALMA

A fogalom latin eredetű, jelentése pedig olyan különbségtéves, mely a tanulók egyéni sajátosságait figyelembe véve a fejlesztés és a fejlődés lehetőségeit biztosítja az oktatásban. Ez a pedagógiai eljárás különböző szinteken érvényesülhet. Megvalósulhat az iskolarendszer szintjén, mely a kimagaslóan tehetséges és a mentális deficittel vagy szociális hátránnyal élő tanulók fejlesztését különböző iskolatípusokban végzi, s ehhez hasonló elkülönítésen alapulnak az egy adott iskolatípuson belül kialakított tagozatos, tehetséggondozó vagy korrekciós osztályok is (BÁTHORY 1992). Ez a két forma mindig a kiemelten kezelt sajátosságokból adódó megkülönböztetésen alapul, s általában nem teszi lehetővé a tanulók más jellegű és egymástól eltérő sajátosságainak figyelembevételét. A differenciálás része lehet a mindennapi pedagógiai gyakorlatnak is, mely a heterogén összetételű osztályok minden tanulója kiterjedő optimális fejlesztés biztosítására törekszik (M. NÁDASI 1986), és bármely iskolatípusban vagy osztályban megvalósítható. Jelen dolgozatban a differenciálás ez utóbbi módjának lehetőségeiről lesz szó.

A DIFFERENCIÁLT TANULÁSSZERVEZÉS MÓDJAI

Az osztályon belüli differenciálás alapvető feltétele a tanulók olyan egyéni sajátosságainak megalapozott ismerete, mint az előzetes tudás, a motiváltság szintje és az önálló tanulási sajátosságok. Ezek függvényében választható meg a differenciált tanulásszervezés közvetlen vagy közvetett irányításon, ill. önálló tanulói döntéseken alapuló jellege. A differenciálás célja, hogy a pedagógus az elsajátítandó tananyag tartalmát és szerkezetét, valamint az oktatásban alkalmazott módszereket az egyes tanulók egyéni szükségleteihez igazítsa. A differenciált tanóra leggyakoribb szervezési módjai és munkaformái az egyéni, a páros és a csoportmunka alkalmazása, mely megvalósulhat szimultán módon is, hiszen egy adott tanórán ugyanabban az időpontban különböző tanulók dolgozhatnak párhuzamosan csoportmunka és egyéni munka, vagy egyéni munka és páros munka keretében is. A csoportmunka speciális típusa a differenciált rétegmunka, mely valójában csak a tervezés szintjén minősülhet csoportmunkának, hiszen az osztály egyes tanulói egymástól függetlenül, önállóan oldják meg ugyanazt a feladatot.

A DIFFERENCIÁLÁS SZEMPONTJAI

A tanítási órán többféle szempont is felhasználható a differenciálás megvalósításában (KÁRPÁTI É.N.). A pedagógus differenciálhat a téma alapján¹, alakíthatja a tartalmat a gyermek

érdeklődése, előzetes tudása szerint. Az oktatás céljával igazodhat a gyermek tapasztalataihoz, ismereteihez, képességfejlődési szintjéhez², a munkaformákat³ és módszereket⁴, a szervezés és az irányítás módját⁵, a munkavégzés tempóját és ütemét pedig egyaránt igazíthatja a gyermeki igényekhez. Megválaszthatja a közvetítés csatornáját, az információszerző tevékenység folyamatának felépítését⁶, a nevelés stílusát⁷, a segítségadás módját és az önállóság⁸ optimális fokát is.

A DIFFERENCIÁLÁS FŐBB ELJÁRÁSAI ÉS MÓDSZEREI - A KOOPERATÍV TANULÁS

A differenciálás leghatékonyabb munkaformái a kooperatív tanulás (KAGAN 2001), a projekt (DEWEY 1976, HORTOBÁGYI 1991 A, B) és a portfólió. Mindhárom eljárás kiválóan alkalmas a fenti kompetenciák fejlesztésére, a tanórai keret és a csoportmunka kiemelt szempontja miatt azonban a kooperatív tanulás alkalmazási lehetőségeivel érdemes részletesebben foglalkozni. A kooperatív tanulás olyan csoportmunka, melyben „a diákok párokban vagy kis csoportokban együttműködve közös problémát oldanak meg, közös témát kutatnak, vagy közös értelmezések alapján hoznak létre új gondolatokat, új kombinációkat.” (TEMPLE, STEEL, MEREDITH 1988: 11). Elsődleges törekvése a tanulási célok megvalósulása érdekében működő közösségek kialakítása, az önálló ismeretszerzési, ismeretfeldolgozási, döntési és értékelő képesség kialakítása, fejlesztése. Emellett fontos célja, hogy a tanulók személyes tapasztalatokat szerezzenek az önálló tanulásról, és egyre tudatosabban irányítsák és ellenőrizzék saját tanulási és megértési folyamataikat. A kooperatív módszer nélkülözhetetlen eleme az aktív gondolkodás, az alkotó és sokoldalú együttműködés, mely elképzelhetetlen az empátia, a tolerancia és a szociális készségek kialakítása és fejlesztése nélkül (VASTAGH 1996-99). Az említett kompetenciák fejlesztésén túl a csoportmunkában alkalmazott kooperatív eljárás kiválóan alkalmas a differenciálás hatékonyságának fokozására is.

A SZÖVEGÉRTÉS ÉS SZÖVEGALKOTÁS KOMPETENCIATERÜLET

Az anyanyelvi kompetencia (NAT 2003) összetevői közül a beszédkészség, a szóbeli és írásbeli szövegek alkotásának és megértésének képessége kiemelt terület, hiszen ez jelenti az adott szituációnak megfelelő nyelvhasználati képességet. Az anyanyelvi kompetencia szélesebb értelemben a kulturális kompetencia fogalmi keretében értelmezhető, mely olyan szövegértési és szövegalkotási folyamatokat jelöl, melyek a kulturált kommunikáció, a kritikai gondolkodás és a vitakultúra képességének elsajátításában nélkülözhetetlenek. A szövegértési és szövegalkotási kompetenciák lehetnek kifejezetten irodalmi jellegűek, az anyanyelvi kompetencia azonban nem szűkíthető le az irodalmi kommunikáció megismerésére. A kompetenciafejlesztésnek ezért olyan komplex szövegekkel kell dolgoznia, melyek megértése és megalkotása nem csupán a szépirodalmi, hanem az egyéb szövegtípusokba tartozó szövegekre is kiterjed. A szövegértési és szövegalkotási kompetencia differenciált fejlesztése minden olyan tantárgyban megvalósítható, ahol a tanulók irodalmi, történelmi, ismeretterjesztő vagy művészeti témájú, összefüggő szövegek feldolgozásával foglalkoznak.

A szövegértés szintjeit többféle szempontrendszer alapján is elkülöníthetjük. A nemzetközi szakirodalomban azt az ötfokú skálát alkalmazzák, mely az információk kiválasztását és az egyszerű kapcsolatok felismerését sorolja az első szintre. Az információk lokalizálása, a szöveg tartalma és a meglévő tudás összevetése a második, a kapcsolatok keresése és a szöveg rendezése a harmadik szinten áll. Ennél mélyebb tudást jelent a következtetések levonása és az értelmezés, valamint az ötödik szinten álló összehasonlítás, kritikai értékelés és a reflektálás képessége (VÁRI 2001, 2002, VÁRI 2003).

A hazai szakirodalomban is többféle lehetőséggel találkozhatunk. A Monitor-vizsgálat során elkülönült a felismerés, az egyszerű következtetés, az integrálás és a komplex háttérismeretek alkalmazásának képessége, a szövegértés tárgyának és szintjének függvényében pedig az interpretáló és a kritikai olvasás különböztethető meg (HORVÁTH 2003). Egy másik felosztás szerint a szöveg megértése négy szintre differenciálódik (ADAMIKNÉ 2002, 2003A, 2003B). A legegyszerűbb művelet a szó szerinti olvasás, az információk keresése; összpontosítás az információkra és azok visszakeresésére, a szövegben kifejezett fontos gondolatok megtalálása, kiválasztása, az olvasottak szó szerinti megértése. Ennél magasabb rendű az értelmező olvasás, a következtetések levonása, tehát a felszíni jelentésen túl a szöveg mélyére vonatkozó következtetések felismerése, a szöveg kohéziójának megértése, a megjelenő információk és az olvasás alatt aktiválódó gondolatok felhasználása az értelmezésben. Az interpretáló olvasás során az egyes szövegegységek befogadása a teljes szövegösszefüggésben történik. A bíráló, kritikai olvasás a szövegből levont bonyolult következtetések megalkotása és igazolása a világról való ismeretekre, előzetes tapasztalatokra vagy más ismeretforrásokra támaszkodva. A szöveg kritikus vizsgálata; a szerkezet, a nyelvhasználat, a szerzői nézőpont objektivitásának értékelése. A szövegegységek és a teljes szöveg értelmezése más szövegek kontextusában, a szöveg összevetése más kontextusokkal (CZACHESZ 2002). A megértés legmagasabb szintje az alkotó, kreatív olvasás, a szöveg továbbfejlesztése, a képzelőerő, a fantázia működtetése, az elképzelt tartalmak szóbeli vagy írásbeli megfogalmazása.

A DIFFERENCIÁLÁS TÍPUSAI A SZÖVEGÉRTÉS ÉS SZÖVEGALKOTÁS FEJLESZTÉSÉBEN

A differenciált oktatásnak sokféle lehetősége ismert a szövegértés és a szövegalkotás fejlesztésében. Az alábbi módszertani áttekintés célja, hogy példák segítségével bemutassa azokat a legfontosabb területeket, melyekben a differenciálás hatékonyan segítheti a szövegértési és szövegalkotási kompetencia fejlesztését is. A legalapvetőbb differenciálási szempontok (1) az olvasás szintjei szerinti differenciálás, valamint (2) a csoportok képességei és az egyéni képességek alapján kialakított (3) szerepek szerint történő differenciálás. Az osztályozásban fontos szerepet kaphatnak (4) a minőségi tényezők, melyek ugyanannak a célnak különböző nehézségű megvalósítását szolgálják, és az olyan (5) mennyiségi szempontok, mint az alkotott szövegek hosszúsága, a megoldandó feladatok száma, és a tanári vagy egyéb segítségadás mértéke. Ezek közül a legfontosabb differenciálási lehetőségeket egy kompetenciafejlesztő programcsomag⁹ ismeretterjesztő szövegeihez készített feladatai illusztrálják.

(1) Az olvasási szintek szerinti differenciálás

A szó szerinti olvasás szintje az információk keresését, a fogalmak magyarázatát, vagyis az olvasottak szó szerinti megértését jelenti, mely a szöveg megértésének kiindulópontja. A fogalmak értelmezése alkalmas feladat a gyengébb, a kritikai olvasást fejlesztő nyitott mondatok készítése és kiegészítése pedig a jobb képességű tanulók szövegértésének fejlesztésére (BORONKAI 2006).

FELADAT 1.

A szöveg általad kiválasztott kulcsfogalmaiból készíts fogalomkártyát, melynek egyik oldalán a fogalom, másik oldalán a meghatározás szerepel!

A szélességi körök a földgömbön tényleges körök, a térképen egyenes vonalak. A leghosszabb, a kiinduló szélességi kör az Egyenlítő. Ez a 0. szélességi kör északi és déli irányban 90-90 fokra, egy északi és egy déli félgömbre osztja a földgömböt. Az északi és a déli sarkpont a 90. szélességi kör, amely valójában már csak egy pont. A szélességi körök iránya nyugat-keleti, egymással párhuzamosan futnak. Az Egyenlítőtől északra az északi szélesség körei húzódnak, jelölésük: é. sz. A déli félgömbön található a déli szélességi körök, jelölésük: d. sz. A szélességi körök azt mutatják meg, hogy egy adott hely milyen irányba és hány fok távolságra van az Egyenlítőhöz viszonyítva. (GÉBERT IMRE)

FELADAT 2.

Fogalmazz pároznak nyitott mondatokat a bekezdés szövegével kapcsolatban, majd próbáljátok befejezni egymás mondatait! Utána ellenőrizd a megoldásokat!

Pl. Az Egyenlítőt más néven kiinduló szélességi körnek hívjuk, [mert ez a leghosszabb szélességi kör, és innen számozzuk észak-déli irányban a többi.]

A szélességi körök segítenek a tájékozódásban, [mert megmutatják, hogy egy adott hely milyen irányba és hány fok távolságra van az Egyenlítőhöz viszonyítva.]

(2) A csoportok képességei szerinti differenciálás

Homogén csoportok esetén alkalmazható módszer, melyben ugyanazt a célt hasonló típusú, de különböző nehézségű feladatok segítségével érjük el (BORONKAI 2006). Mindegyik csoport a képességeinek megfelelő nehézségű feladatot kapja.

FELADAT 3.

Keresd ki az egyes bekezdések kulcsszavait, kifejezéseit!

FELADAT 4.

Keresd ki a szövegből a bekezdések legfontosabb mondatát (tételmondatát)!

FELADAT 5.

Fogalmazd meg a bekezdések tartalmát tömören vagy címszerűen!

Dohányzások egyetlen cigarettára elégetése során kb. 2 liter füst keletkezik, s ugyanakkor 250–300 ml tömény füstöt szív be szervezetébe a dohányos. A füst legfontosabb összetevői: a nikotin, a kátrányanyagok és a szén-monoxid. Ezek az anyagok a szervezetbe épülve visszafordíthatatlan folyamatokat indítanak el. Hazánk világszerte a tüdőrákban elhunytak számát tekintve, s rohamosan emelkedik a szájüregi daganatokban meghaltak száma is. Bizonyított, hogy évi 28000 ember halála a dohányzással függ össze. Az erős dohányosok közt egyre gyakoribb a szív-és érrendszeri megbetegedés, a gégerák, a magas vérnyomás és a szívinfarktus. A terhesség idején is dohányzó nők születendő gyermeke már az anyaméhben károsodik.

A leszokás nem könnyű, ezért rá sem szabadna szokni! A rossz, sárga elszínesedett fogak, a szürke arc, a rossz szájíz, a bőr színének változása mind a dohányzás következményei. A droghoz hasonlóan a

leszokás idején itt is elvonási tünetek jelentkeznek. Ma már különféle szerek, sőt terápiás kezelések is léteznek a leszokni vágyók segítésére.

Hazánkban a nem dohányzók védelmére törvény is született, amelyet 2006 januárjától szigorítani fognak. A bölcsődékben, óvodákban, kórházakban várhatóan még a kijelölt dohányzóhelyeket is megszüntetik, a többi intézményben a dolgozókra bízzák, hogy az intézményen belüli kijelölt dohányzóhely megmaradjon-e. Sajnálatos tény, hogy a nem dohányzó, de a dohányfüstöt belélegző emberek közt egyre több a fulladásos, allergiás panaszokkal orvoshoz fordulók száma. (GÉBERT IMRE)

(3) A szerepek szerinti differenciálás

Heterogén összetételű csoportok esetében jól alkalmazható a szerepek szerinti differenciálás, mivel minden tanulónak megvannak azok a területei, amelyeken jobban teljesít, míg más típusú tevékenységben elmarad társai mögött. Ez a módszer egyaránt lehetőséget teremt arra, hogy mindenki sikerélményhez jusson a saját feladatában, és tanuljon a másik szerepéből is. A módszer elsősorban a kutatómunkára épülő írásbeli és a vitán vagy eszmecserén alapuló szóbeli szövegalkotásban alkalmazható. Az alább feladatban az egészséges táplálkozásról szóló szöveg feldolgozása során a kiosztott szerepeknek megfelelően mindenki szabadon kérdezhet, kifejtheti véleményét, vitát kezdeményezhet, vagyis részt vehet a csoportos megbeszélésben (BORONKAI 2006).

FELADAT 6.

Tervezd meg társaiddal a következő szituációt, majd készüljetek fel a vita előadására! A munkában mindenki a szerepkörének megfelelően vegyen részt!

szituáció: a szülői munkaközösség tagjai ellenzik, hogy az iskola szomszédságában egy gyorséttermet nyissanak, mert nem akarják, hogy gyermekeik oda járjanak ebédelni

vitázó felek: a szülők képviselői és az étteremlánc tulajdonosai

I. TÁBLÁZAT: SZEREPLEHETŐSÉGEK AZ „IRODALMI KÖRÖK” MÓDSZER ALAPJÁN (PETHÓNÉ NAGY 2005)

Idézetkereső	megtalálni a szövegben azokat a részleteket, amelyeket a csoport hangosan szeretne hallani, vagy amelyek érvként szolgálhatnak a későbbi vitában
Nyomozó	hátér-információkat keres és nyújt minden, a szöveghez kapcsolódó témában
Kérdésfeltevő	olyan kérdéseket állít össze, amelyeket a csoport megtárgyalhat, vagy amelyeket ő maga szeretne másokkal megbeszélni
Szókereső	érdekes, ismeretlen, rejtélyes, fontos vagy új szavakra hívja fel a csoport figyelmét
Illusztrátor	képeket rajzol a legfontosabb adatokról, tényekről és a rajzokat megvitatja a többiekkel
Jegyző	rövid feljegyzéseket készít a csoport munkájáról, a megbeszélés fontosabb gondolatairól vagy a vitában elhangzó érvekről
Hírnök	beszámol az egész osztálynak arról, hogy mi minden történt a csoportban
Küldőnc	elmeget más csoportokhoz vagy a tanárhoz, hogy a felmerülő kérdéseket tisztázza, véleményt cseréljen

(4) A minőség szerinti differenciálás

A minőség szerinti differenciálásra a hasonló típusú, de különböző nehézségű feladatok is alkalmasak. A szöveg feldolgozása során ugyanazt a célt többféle módon is elérhetjük a tanulók képességeihez igazodva. Ezt alkalmazhatjuk a tanítási óra mindhárom fázisában, a ráhangolódásban kérhetjük a cím önálló megfogalmazását vagy kiválasztását megadott lehetőségek közül, a szövegfeldolgozás során feladhatjuk az ok-okozati vagy sorrendi összefüggések

megkeresését egy bekezdésen belül vagy az egész szövegben, a reflektálásban pedig alkalmazhatjuk a vázlatkészítés különböző módjait. A minőség szerinti differenciálás leggyakoribb módjait a 2. táblázat tartalmazza, melyek közül az utolsó három típust mintafeladatok is szemléltetik (BORONKAI 2005, 2006).

2. TÁBLÁZAT: A MINŐSÉG SZERINTI DIFFERENCIÁLÁS MÓDJAI

KÖNNYEBB

cím kiválasztása megadott lehetőségek közül
 állítások igazságtartalmának megítélése, esetleg
 kijavítása a szövegből kikeresett mondattal
 tételmondat megkeresése és aláhúzása
 ok-okozati összefüggések keresése mondatok,
 tagmondatok között
 meghatározások kiegészítése
 vázlatkészítés fürttábrával

NEHEZEBB

címadás
 állítások igazságtartalmának megítélése és
 kijavítása saját fogalmazással
 a bekezdés tételmondatának megfogalmazása
 ok-okozati, sorrendi összefüggések keresése
 bekezdések között
 meghatározások készítése
 decimális vázlat készítése

Példák a minőség szerinti differenciálás alkalmazására:

Ok-okozati, sorrendi összefüggések keresése mondatok és bekezdések között

FELADAT 7.

Keresd ki az alábbi mondatok olyan szavait, melyek az előző mondatban már említett információra vonatkoznak! Határozd meg azt is, bogy melyik említett szóra utalnak!

„Földbeni szára a tönk, amelyen a hagymalevelek és a buroklevelek vannak. A hagymalevelek vastagok, húsosak, nedvdúsak, fehér színűek. Ezek raktározzák a tápanyagot.”

utaló eszközök: [unclyn, ezek] amire vonatkoznak: [tönk, hagymalevelek]

FELADAT 8.

„Vak kéz” – az alábbi szövegrész bekezdései nem az eredeti sorrendben vannak a szövegben.

Fogalmazd meg a bekezdések tartalmát tömören vagy címszerűen! Ezeket egymás mellé írva állapítsd meg a bekezdések helyes sorrendjét!

Számtalan baleset adódik az ittas vezetésből, amelyek nagy része halállal végződik, és sok esetben a véten fél halálával. Az alkoholista többször tettelesen is bántalmazza családját, és a család jövedelmének jó része is az alkoholra megy el. Ebből is látszik, hogy igen súlyos társadalmi problémáról van szó. Kis mennyiségben látszólag kellemes hatást fejt ki az alkohol; csökkentheti a szorongást, oldja a gátlásokat. Rendszeres fogyasztása viszont függőséget okoz, akár a kábítószer. Ilyen esetben már a kis mennyiség elfogyasztása is lerészegedést eredményez.

Mindennek súlyos következményei vannak: idegrendszeri, szív-és érrendszeri betegségek, vese- és májkárosodás. Sajnálatosan évről évre nő az alkoholisták száma a nők és a tizenéves gyerekek körében is.

Az, aki tisztában van helyzetével, ezen változtatni is akar, elvonókúrán vehet részt. Csoportterápiás foglalkozásokon a családsegítő szolgálatok bevonásával léphetnek a leszokás útjára, sajnos többkevesebb sikerrel, hiszen igen nagy a visszaesők száma. (GÉBERT IMRE)

Klasszikus meghatározások kiegészítése és készítése

FELADAT 9.

Égésítsd ki a klasszikus meghatározásokat a fölérendelt fogalommal és a megkülönböztető jeggyel! A kiotói jegyzőkönyv olyan [dokumentum] (fölérendelt fogalom), mely [meghatározza az egyes országok szén-dioxid kibocsátását] (megkülönböztető jegy).

FELADAT 10.

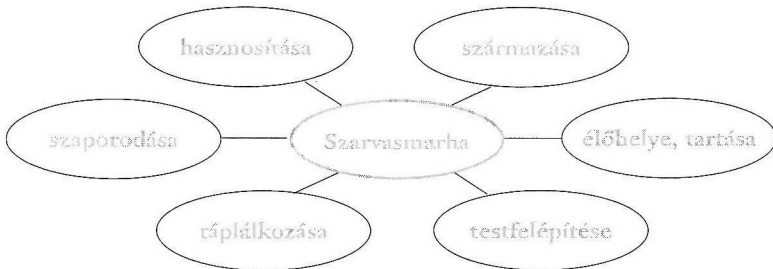
Készíts klasszikus meghatározást a Golf-áramlás fogalmához!

[A Golf-áramlás] (meghatározandó fogalom) [olyan természeti jelenség] (főlérendelt fogalom)
[amely napjainkban jelentősen változik] (megkülönböztető jegy).

Vázlat készítése fűrtábrával és decimális módszerrel

FELADAT 11.

Készíts fűrtábrát a szarvasmarháról tanultak összefoglalásáról!

FELADAT 12.

Készíts decimális vázlatot a szarvasmarháról az állatok jellemzésekor tanult séma (algoritmus) felhasználásával!

1. A szarvasmarha származása, eredete
2. A szarvasmarha élőhelyének fő jellemzői
3. Testfelépítése:
 - 3.1. fej
 - 3.2. nyak
 - 3.3. törzs
 - 3.4. farok
 - 3.5. végtagok
4. Táplálkozása:
 - 4.1. fogazat
 - 4.2. emésztés
5. Szaporodása
6. Felhasználása
7. Betegségei

A DIFFERENCIÁLT OKTATÁS PROBLÉMÁI

A differenciálás mindennapi gyakorlati elterjedését objektív és szubjektív körülmények egyaránt gátolják. A pedagógusok véleménye szerint a legfőbb probléma, hogy kevés idő áll rendelkezésre nemcsak a gyerekek megismerésére, hanem az oktatási tartalmak önálló feldolgozására is. Ezen kívül gondot jelent, hogy nincs elég, az önálló, differenciált elsajátítást segítő taneszköz, és hiányoznak az alapos szintfelméréshez elengedhetetlen mérőeszközök is. A pedagógus részéről egy differenciált tanóra előkészítése és a kooperatív tanulási forma bevezetése, majd gördülékeny alkalmazása a hagyományos óraszervezéshez képest jóval több felkészülési időt igényel, ezért a differenciálás és az ebben alkalmazható kooperatív eljárások széleskörű elterjedésében a pedagógiai és az oktatáspolitikai szemléletváltás is elengedhetetlen tényező.

- ADAMIKNÉ J. A. 2002. *Anyanyelvi nevelés az abc-től az érettségig*. TREZOR. BP. 118-120.
- ADAMIKNÉ J. A. 2003A. *A szövegértő olvasás fejlesztése*. IN: *Csak az ember olvas*. TINTA. BP. 95-101.
- ADAMIKNÉ J. A. 2003B. *A szövegértő olvasásról*. IN: *Csak az ember olvas*. TINTA. BP. 154-167.
- BÁRDOSY I. – DUDÁS M. – PETHÓNÉ N. CS. – PRISKINNÉ R. E. 2002. *A kritikai gondolkodás fejlesztése – az interaktív és reflektív tanulás lehetőségei. Tanulási segédlet pedagógusok és pedagógusjelöltek számára a saját élményű tanulásához*. PTE, Pécs.
- BÁTHORY Z. 1992. *Tanulók, iskolák – különbségek*. OKKER, BP.
- BORONKAI D. 2005. *Szövegértési és szövegalkotási modulok az Ember a természetben műveltségterület tanításához az 5. évfolyam számára. Tanári kézikönyv és tanulói munkafüzet*. NFT HEFOP 3.1.1. KÖZPONTI PROGRAM. SULI NOVA KÖZOKTATÁS-FEJLESZTÉSI ÉS PEDAGÓGUS-TOVÁBBKÉPZÉSI KHT. BP. 1-110.
- BORONKAI D. 2006. *Szövegértési és szövegalkotási modulok az Ember a természetben műveltségterület tanításához a 6. évfolyam számára. Tanári kézikönyv és tanulói munkafüzet*. NFT HEFOP 3.1.1. KÖZPONTI PROGRAM. SULI NOVA KÖZOKTATÁS-FEJLESZTÉSI ÉS PEDAGÓGUS-TOVÁBBKÉPZÉSI KHT. BP.
- CS. CZACHESZ E. 2002. *A műfajok és a kontextus szerepe a szövegmegértésben és a jelentéskonstruációban*. ISKOLAKULTÚRA. 9. 43-52.
- DEWEY, J. 1976. *A nevelés jellege és folyamata*. TANKÖNYVKIADÓ, BP.
- HORVÁTH ZS. 2003. *A szövegértés mint koberenciaképző a tanításban és a tanulásban. Testvéri tantárgyak*. KÁOKSZI. BP.
- M. NÁDASI M. 1986. *Egységesség és differenciáltság a tanítási órán*. BP.
- HORTOBÁGYI KATALIN (SZERK.) 1991A. *Projekt kézikönyv*. IFA-OKI. BP.
- HORTOBÁGYI KATALIN 1991B. *A projekt-módszer*. ISKOLAKULTÚRA, 5. sz. 66-67.
- KAGAN, S. 2001. *KOOPERATÍV TANULÁS*. ÖNKONET KFT., BP.
- KÁRPÁTI ANDREA: *Differenciálás a nevelés szemszögéből*. ELTE TTK MULTIMÉDIAPEDAGÓGIA ÉS OKTATÁSTECHNOLÓGIA KÖZPONT. http://edutech.elte.hu/multiped/ped_09/ped_09.pdf
- PETHÓNÉ N. CS. 2005. *Módszertani kézikönyv*. KORONA KIADÓ, BP.
- TEMPLE, C. – STEEL, J. – MEREDITH, K. 1988. *Az együttműködésen alapuló tanulás. A kritikai gondolkodás fejlesztése olvasással és írással projekt, V*. TANKÖNYV, KÉZIRAT, 1988.
- VÁRI P. (SZERK.) 2003. *PISA-vizsgálat*. MŰSZAKI KIADÓ. BP.
- VÁRI P. – BÁNFI I. – FELVÉGI E. – KROLOPP J. – RÓZSA CS. – SZALAY B. 2001. *A PISA 2000 vizsgálatról*. ÚJ PEDAGÓGIAI SZEMLE. 50. ÉVF. 12. SZ. 31-43.
- VÁRI P. – BÁNFI I. – FELVÉGI E. – KROLOPP J. – RÓZSA CS. – SZALAY B. 2002. *Gyorsjelentés a PISA 2000 vizsgálatról*. ÚJ PEDAGÓGIAI SZEMLE. 51. ÉVF. 1. SZ. 38-65.
- VASTAGH Z. (SZERK.) 1996-1999. *Kooperatív pedagógiai stratégiák az iskolában I-II-III-IV*. JPTE, Pécs.

JEGYZETEK

- 1 MENNYISÉG, RÉSZLETEZETTSÉG, MINŐSÉG, A MÁR MEGLÉVŐ TAPASZTALAT, AZ ÉRDEKLŐDÉS IRÁNYULTSÁGA
- 2 A FELADATOK SZINTJE, MÁS ESZKÖZÖK BEVONÁSA, EGYSZERŰBB VAGY BONYOLULTABB PROBLÉMÁK FELVETÉSE
- 3 EGYÉNI VAGY PÁROS, CSOPORT, FRONTÁLIS
- 4 BESZÉLGETÉS, MEGBESZÉLÉS, ELBESZÉLÉS, BEMUTATÁS, SZEMLÉLTETÉS, MAGYARÁZAT
- 5 DIREKT, INDIREKT, NYITOTT VAGY ZÁRT FORMA
- 6 AUDITÍV, VIZUÁLIS, AUDIO-VIZUÁLIS, KINESZTETIKUS, KOMPLEX, INTERAKTÍV, TÁRGYI, SÍKBELI, MA-KETT, MANIPULATÍV, KÍSÉRLETI, SZIMBÓLUMOK, TECHNIKAI ESZKÖZÖK
- 7 DEMOKRATIKUS, RÁHAGYÓ, DIKTATÓRIKUS, SZERETETTELJES, CSALÁDIAS, ELFOGADÓ
- 8 ÖNÁLLÓAN, SEGÍTVE, MAGYARÁZVA, UTÁNOZVA, BEMUTATVA, MEGMUTATVA, EGYÜTT VÉGZÉSSEL, HIVATKOZÁSSAL
- 9 *Kompetencia alapú programcsomagok. Szövegértés – szövegalkotás kompetencterület*. NFT HEFOP 3.1.1. SULI NOVA KÖZOKTATÁS-FEJLESZTÉSI ÉS PEDAGÓGUS-TOVÁBBKÉPZÉSI KHT., BP. 2004-2007.